

О. В. Малярчук

м.Житомир

**КОНЦЕПТ ПРИРОДА В СИСТЕМІ
АНТРОПОЦЕНТРИЧНОГО ТА КОГНІТИВНОГО
ПІДХОДУ ДО МОВИ**

Концепт ПРИРОДА є базовим концептом концептуальної картини світу людини. Він відображає у мовній свідомості багатовіковий досвід інтроспекції етносу у вигляді загально - універсальних та культурно - специфічних уявлень про відповідні природні явища.

Поняття "природа" є основою концепту ПРИРОДА. Концепт – ПРИРОДА - це універсальне поняття, але водночас він має свої власні

специфічні риси - національні особливості (колерит), стосунки між людським життям і природою в системі художнього тексту.

Розглядаючи загальнолюдський концепт, тобто концепт, що існує для носіїв всіх мов і культур незалежно від їх приналежності до будь-якої соціальної групи чи народності, необхідно виділити ті його складові, без яких він не мислиться індивідами. Перш за все, у центрі вивчення є мовна особистість, тобто індивід із сукупністю його специфічних особливостей сприймання зовнішнього світу.

Оскільки даний концепт розглядається в гуманістичній системі, що включає людину, а сприйняття навколишнього світу неможливе без уявлення про природне оточення та місце у ньому людини, концепт ПРИРОДА розглядається у межах антропоцентричного та когнітивного підходу до мови, де людина виступає мовною особистістю та об'єктом процесів, зосереджених у полі даного концепту.

Універсальні складові будь-якого концепту, як правило, закріплені у словниках різного спрямування. Концепт ПРИРОДА є

складним і багатокомпонентним, словникові визначення природи не відрізняються однозначністю і строгістю. Як зазначається в «Новітньому філософському словнику», «в даному випадку будь-яка точна дефініція навряд чи взагалі можлива», оскільки «природа відноситься до так званих гуманістичних систем, що включає людину, а, згідно сучасній логіці, визначення подібних систем не відповідають високим стандартам точності і строгості» [2; 545].

З метою визначення ядра концепту було проаналізовано 14 лексикографічних джерел.

Відповідно до найпоширеніших словникових визначень природа розглядається як:

1. Всі рослини, тварини, речі, що існують у всесвіті і не зроблені людьми (all the plants, animals and things that exist in the universe that are not made by people).

Ex.: the beauties of nature.

2. Спосіб існування речей у фізичному світі, який не контролюється людьми (the way that things happen in the physical world when it is not controlled by people). Ex.:

Just let nature take its course.

3. Звичайний спосіб поведінки людини або тварини, що є частиною її характеру (the usual way that a person or an animal behaves that is part of their character).

Ex.: She is very sensitive by nature.

4. Базові якості чогось (basic qualities of a thing). Ex.: My work is very specialized by nature.

5. Тип або вид чого-небудь (a type or kind of something).

Ex.: books of a scientific type.

На основі значень лексеми *nature* було виведено найбільш повну і поширену дефініцію концепту ПРИРОДА: everything in the surrounding physical world that is not controlled by humans, such as plants and animals, earth, different natural phenomena including weather.

Аналіз словникових дефініцій дозволив виділити дві основні змістові ознаки ядра концепту: універсальність (everything in the surrounding physical world) та неконтрольованість (not controlled by humans). З дефініції також випливає, що ПРИРОДА розглядається як оточуючий світ (surrounding world) та як сукупність природних явищ (different natural phenomena). В даному випадку доцільно виділити два

мікроконцепти, що утворюють приядерну зону: “Природа як навколишнє середовище” та “Природа як сукупність природних явищ”.

Ціннісне значення концепту природа надзвичайно велике, оскільки, говорячи про природу в значенні «світ» і «сукупність природних умов», можна віднайти величезну кількість об’єктів, організованих в полі даного концепту:

- небесні світила: moon, sun, star;
- повітря і повітряні явища: air, wind, breeze, echo;
- вода і водні явища: brook, river, sea, lake, pond, wave;
- флора (рослинний світ): plant, tree, grass, flower, leaf;
- фауна (тваринний світ): animal, bird, insect and their types;
- земля: mountain, hill, hollow, cliff, lane;
- погодні явища: snow, rain, rainbow, thunderstorm;
- циклічні явища (зміна пір року, дня і ночі): summer, winter, day, morning, light, darkness, twilight;
- властивості, пов’язані із суб’єктивним сприйняттям: warm, cold, fresh, stuffy, hot.

Наведені в якості прикладів одиниці можуть також виступати самостійними концептами, більшість яких (light, darkness, summer) займають важливе місце в англомовній картині світу.

1. Лебідь Є.О. Концепт «природа» в сучасному філософському дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філософ. наук: спец. 09.00.09 «Філософія науки» / Є.О. Лебідь. – Харків, 2009. – 29 с.

2. Маругина Н.И. Концепт «природа» в русской и английской языковых картинах мира / Н.И. Маругина, Д.А. Ламинская // Язык и культура. – 2010. – №2. – С.36-45.

